

[Текст] / В.Л. Янчевський // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. — 2011. — №2. — С. 308—319.

В статье исследованы сущность и содержание капитализации. Рассмотрены и систематизированы функции капитализации в обеспечении функционирования субъектов хозяйствования как на уровне национальной экономики, так и на уровне отдельного субъекта. Предложено осуществить разделение всей совокупности функций капитализации на два блока: экономический – касается как отдельных субъектов хозяйствования, так и всей национальной экономики; социальный – касается проблем жизненного уровня населения и развития социальной инфраструктуры.

Ключевые слова: капитализация, контроль, оптимальная структура капитала, организация, планирование, рыночная стоимость, функции капитализации.

УДК 336.74

O.M. Petruk, Doctor of Economics, Professor

O.V. Melnychenko, Ph.D., Doctoral candidate

Zhytomyr State Technological University

MODERN TRENDS OF INTERNATIONAL CIRCULATION OF E-MONEY

Abstract. *This article presents the current international research projects in the field of currency, money transfer and payment systems. Analyzed essence, nature and place of e-money in these projects as a scientific category and legal relations. Studied and described the principles of the global financial instruments, in particular, PayPal and Bitcoin, the advantages of using them, are given characteristics and benefits of their use. In addition demonstrated the mechanism of functioning of SEPA in the European Union and investigated the benefits of its use for the economies of countries – members of EU.*

Keywords. *E-money, PayPal, Bitcoin, SEPA.*

*O.M. Петрук, д.е.н., професор, Директор Інституту обліку і фінансів,
завідувач кафедри фінансів і кредиту*

O.V. Мельниченко, к.е.н., докторант

Житомирський державний технологічний університет

СУЧАСНІ МІЖНАРОДНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОБІГУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

У статті проведено дослідження актуальних міжнародних проектів у галузі грошового обігу, переказу коштів та платіжних систем. Проаналізовано їх суть та природу, а також визначено місце електронних грошей як наукової категорії та в розумінні міжнародного права у зазначених проектах.

Ключові слова. *Електронні гроші, PayPal, Bitcoin, SEPA.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Поняття електронних грошей як зрозуміла економічна категорія та як платіжний засіб, використання якого регламентується національним законодавством з'явилося, в Україні у 2008 році із прийняттям Національним банком України нормативного документу з питань емісії та обігу на території України електронних грошей. Разом з тим, світова спільнота вже певний час до цього розуміла що є електронними грошима та використовувала їх у повсякденному житті, хоч і не масово й не всеосяжно. Таким чином, використання вказаного платіжного засобу для частини світу не є новим, тому напрацювання країн, що мають досвід їх використання, обліку й організації обігу доцільно вивчити та врахувати при побудові систем електронних грошей в Україні та у процесі наукових досліджень за цією тематикою.

З іншого боку є певні протиріччя і не повне розуміння в суспільстві щодо сучасних платіжних інструментів та зв'язку електронних грошей з ними. І якщо теоретичним аспектам електронних грошей та їх місцю в теорії грошей приділялась увага, в тому числі й у наших працях, то дослідженню таких сучасних систем платежу як SEPA, PayPal(ПейПел), Bitcoin

(Біткоїн) та їхньому зв'язку з електронними грошима, а також сучасним тенденціям їх розвитку увага в сучасній науковій літературі присвячується, вважаємо, недостатньо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням електронних грошей присвячуються сьогодні праці вітчизняних науковців, зокрема, Б.С.Івасіва, В.М.Кравця, І.О.Лютото, В.І.Мищенко, А.М.Мороза, М.І.Савлука, П.М. Сенища та інших, а також у роботах зарубіжних науковців, зокрема, М. Вудфорда, А. Генкіна, Ч. Гудхарда, М. Кінга, С. Кляйна, Б. Коена, Д. Кочергіна, С. Лельвельдта, Р. Селджіна, А. Шамраєва, Б. Шміта, Л. Уайта. Окремі дослідники приділяють увагу дослідженню платіжних послуг та інструментів, у тому числі з використанням міжнародного, європейського досвіду. Зокрема, Крамаренко Г.А. та Левшаков С.Ф. [6, с. 40], які досліджують функціонування платіжних систем та інструментів на території Європейського Союзу та вивчають можливості використання європейського досвіду в українській банківській системі. У іншій роботі зазначених авторів [4] детально вивчені та проаналізовані єдині європейські фінансові інструменти, платіжні системи, стандарти і платформи, окремі аспекти досліджуваної ними тематики ми у цій статті уточнимо у зв'язку із актуалізацією інформації, змінами в нормативних документах та з метою дослідження функціонування електронних грошей відповідно до міжнародних стандартів та правил.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї статті є дослідження сучасних актуальних міжнародних проектів у галузі грошового обігу, переказу коштів та платіжних систем, а також місцю електронних грошей у них.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Глобальні фінансові інструменти. Одним із найбільш популярних способів глобального переказу коштів є послуги корпорації PayPal (ПейПел), яка надає можливість користувачам здійснювати перекази коштів з їхніх банківських рахунків, кредитних карток чи PayPalSmartConnect без розкриття фінансової інформації про них [17]. Це міжнародний бізнес електронної комерції, що дозволяє здійснювати платежі й грошові перекази в мережі Інтернет [16]. У цих визначеннях ми свідомо уникаємо тлумачення PayPal як платіжної системи, оскільки цей сервіс швидше не є нею, ніж навпаки, оскільки він не відповідає окремим вимогам щодо платіжних систем, у тому числі й міжнародних. Отже, PayPal – це сервіс із переказу коштів, головними перевагами, або, як зазначається авторами публікації [3], причинами популярності якого є:

- глобальність використання – житель однієї країни може просто та зручно здійснити оплату за, наприклад, товари в іншій країні. Основна простота полягає у відсутності необхідності безпосередньої участі у такій операції банку, на відміну, наприклад, від системи переказів SWIFT. Учасникам переказу необхідно мати обліковий запис в PayPal, який ідентифікується за електронною поштою кожного з них і не потребує кожного разу введення банківських реквізитів чи даних платіжної картки, які зазначаються один раз при реєстрації облікового запису;

- безпечність розрахунків – крім PayPal, нікому не відомі фінансові дані користувача (банківські реквізити чи дані платіжної картки);

- автоматичний обмін валют при оплаті: якщо покупець оплачує покупку в іншій валюті ніж та, в якій відкрито рахунок продавця, система здійснює конвертацію;

- операції фактично здійснюються за допомогою реальних коштів у безготівковій формі за участі банківських рахунків та платіжних банківських карток, а не електронних грошей чи «титкульних знаків», що мінімізує ризик фінансових втрат, пов'язаних з діяльністю систем електронних грошей та їх емітентами.

Останнє твердження означає, що популярність електронних грошей взагалі перебуває під питанням на глобальному рівні, що пов'язано із довірою до їх емітентів, однак, на нашу думку, це вирішується завдяки іміджу й надійності емітента. Так, емісія електронних грошей державою в особі, наприклад, центрального банку дозволила б збільшити довіру до електронних грошей. З іншого боку, відомі компанії, що викликають довіру у користувачів,

також можуть і реалізують фінансові проекти із емісії та організації власних електронних грошей. Так, корпорація видання *The Financial Times* анонсувало, що корпорація Facebook (Фейсбук) з її однойменною соціальною мережею здійснює в Ірландії процедуру нормативного затвердження сервісу, за допомогою якого можна зберігати кошти в соціальній мережі та здійснювати переказ між її користувачами [13]. Дозвіл від центрального банку Ірландії надасть корпорації статус інституції (системі) електронних грошей. Враховуючи багатомільйонну аудиторію користувачів вказаної соціальної мережі та активне її різнопланове використання такий крок керівництва корпорації, вважаємо, може стати великим сегментом фінансових послуг в міжнародному масштабі.

Ще одним прикладом використання репутації компанії – емітента електронних грошей для реалізації проекту з випуску й організації їх обігу могла б стати корпорація Apple (Епл), яка у своєму новому смартфоні iPhone 6 реалізувала можливість використання електронного гаманця за допомогою технології NFC [7], в основу якої, однак, покладено на сьогодні роботу не з електронними грошима, а з банківськими рахунками та банківськими платіжними картками. При цьому, за даними видання *The Guardian* [11] з питань безпеки зв'язок касового терміналу під час оплати, наприклад, товарів буде встановлюватись зі смартфоном, а не з банківським рахунком з його допомогою. А вже потім пристрій платника зв'язуватиметься з банком для списання коштів. При цьому йде мова про випуск певних платіжних токенів (paymenttokens), які братимуть участь в оплаті і «підмінятимуть» кредитну чи платіжну картку в телефоні. Таким чином, в основі таких токенів покладені принципи роботи з електронними грошима, тому із виходом платіжного сервісу на ринок ЄС, який запланований на 2015 рік, корпорації Apple слід враховувати також відповідне законодавство, про що також наголошує *The Guardian* [11].

Досліджуючи сучасні тенденції у розвитку засобів та систем платежів, неможливо оминати увагою Bitcoin (Біткоїн) – першу децентралізовану цифрову валюту.

Принципи роботи з Біткоїн полягають в тому, що одиниці вартості [4]:

- передаються між особами, користувачами без участі банків та клірингових систем (за принципом P2P – persontoperson);
- зберігаються в електронному гаманці на комп'ютері чи мобільному пристрої;
- приймаються до оплати продавцями;
- передаються між біткоїн-гаманцями на підставі ініціації одного з користувачів (власників) іншому (здійснення транзакції), підтвердженням чого є магнінг – розподілена система, яка відповідає за те, що операція була опрацьована мережею і підписана таємним ключем користувача.

До основних переваг Біткоїн відносять:

- комісія за переказ такої валюти нижча, ніж при іншому переказі за участі банків чи інших установ;
- їх можна використовувати в будь-якій країні без урахування місцевого банківського законодавства;
- рахунок у Біткоїн не може бути заблокований тощо.

Загалом Біткоїн у вузькому розумінні відповідають сучасним і класичним ознакам, що висувуються до грошей, і виконують такі ж функції: засобу обігу та засобу платежу, міри вартості, засобу накопичення, соціальних відносин. Біткоїн також володіють певними ознаками, притаманним і електронним грошам: їхній обіг безособистісний, вони не мають зв'язку із рахунком користувача у банку і оплата ними товарів, робіт чи послуг не змінює баланс рахунку платника, можуть зберігатись локально – безпосередньо у власника та розпорядника ними (в електронному гаманці), відсутня безпосередня їх матеріальна форма. Проте їхнє забезпечення не зберігається у вигляді записів на рахунках – емітентів та вони не залежать від їх платоспроможності та ліквідності, оскільки централізована емісія не здійснюється в принципі.

З іншого боку, Біткоїн не мають кредитної природи – ніхто не несе відповідальності за

погашення у вигляді певної вартості їхньої цінності. Так, за вартість готівкових коштів несе держава, безготівкових – банк, електронних грошей – емітент, а у випадку із Біткоїн – лише сам їх власник на основі даних валютних бірж, на яких продаються і купуються Біткоїн. У цьому сенсі Біткоїн можна також віднести, як і гроші взагалі, до товару– віртуального товару, який обмінюється, змінюється у ціні в залежності від попиту і пропозиції, який можна обміняти на інший товар тощо.

Зважаючи, однак, на широкі можливості цифрових технологій та на віртуальність природи цього товару, він набуває нових властивостей та можливостей. Так, оскільки захист Біткоїн від викрадення чи підробки суттєво надійний та складний, з одиницями вартості можна поєднати інші будь-які цифрові (внесені до інформаційної системи) дані, як, наприклад, відомості про права власності, повноваження тощо. Таким чином, передавши Біткоїн, передаються й дані, пов'язані з ним, і відбувається перехід повноважень чи прав від однієї особи до іншої. Звідси також, можна зробити висновок, що у широкому розумінні Біткоїн – це власність, яку можна виразити у обмінному курсі Біткоїн як валюти, грошей або як сукупність активів разом із пов'язаними з ними цінностями. Такою власністю можна також здійснювати торги на відповідних біржах та передавати її між учасниками торгівлі.

Разом з тим, Біткоїн – це децентралізована система платежів, що передбачає участь в організації функціонування низки правових, інфраструктурних, людських, апаратних та інших ресурсів для забезпечення її дієздатності [1].

Європейські платіжні системи. Із впровадженням у Європейському Союзі єдиної валюти – євро на території об'єднаної Європи виникла необхідність впровадження єдиних уніфікованих стандартах платіжних послуг, щоб надати населенню та бізнесу можливість здійснювати платежі в будь-якій країні за однаковими принципами. Для реалізації такого задуму у 2012 році Європейським Парламентом було ухвалено відповідний документ (Директива № 260/2012)[12], що встановлює загальні технічні та бізнес-вимоги до переказів коштів у євро та є важливою складовою в реалізації єдиного платіжного простору в євро (SingleEuroPaymentsArea – SEPA) та вносить зміни до Постанови (ЄС) № 924/2009.

SEPA – це інфраструктурний проект, важливий для інтеграції та підвищення конкурентоспроможності європейських ринків капіталу. Суть SEPA згідно із вказаним вище документом полягає не лише в тому, що він стандартизує обробку електронних угод у SEPA-зоні, він забезпечує прозорість обробки і маршрутизації даних між платниками та одержувачами коштів, а також покращує обробку даних всіма зацікавленими особами та дає змогу не сплачувати іноземним компаніям комісійні за обслуговування операцій у межах ЄС. З 1 лютого 2014 р. було здійснено перехід з внутрішньодержавних платіжних систем до SEPA в країнах Єврозони, що передбачає, зокрема:

1. Використання банківських рахунків лише за стандартом IBAN (International Bank Account Number – міжнародний номер банківського рахунку).

2. Внутрішньодержавні платежі здійснюються за єдиним стандартом SEPA. Його стратегія передбачає заміщення національних платіжних сервісів єдиним європейським з метою запровадження відкритих, загальних платіжних стандартів, правил та принципів, для забезпечення громадян Європейського Союзу та підприємств на його території надійним, зручним платіжним сервісом з конкурентною вартістю послуг.

3. Послуги платіжних доручень замінені послугами платежу на підставі електронного рахунку. Використання електронних рахунків (е-рахунків) є швидко зростаючою практикою, щопередбачає заміну паперових рахунків-фактур на електронні. Європейські інститути і держави-члени Європейського Союзу вирішили, що використання електронних рахунків ідентифікується як пріоритет державної політики та ключовий компонент більш ефективних і екологічно чистих бізнес-процесів.

У доповіді з економічного аналізу впровадження SEPA [12] фахівці виокремлюють наступні переваги впровадження єдиного платіжного простору в євро:

- потенційна щорічна економія до всіх зацікавлених сторін 2,19 млрд. євро завдяки зближенню цін та ефективності процесів;

- скорочення до 9 млн. банківських рахунків завдяки створенню більш ефективної інфраструктури управління грошовими коштами в євро;
- зростання до 227 млрд. євро в кредитних лініях і ліквідності в результаті організації більш ефективного клірингу;
- близько 16,5 млн. компаній і понад 6000 банків та клірингових установ у 16-ти державах – членах може бути вивільнено до 973000 людино-років, котрі в даний час задіяні в різних етапах оплати і процесах взаємодії – завдяки більш прозорій та стандартизованій інформації та раціоналізації інфраструктури банківських рахунків;
- непрямі додаткові вигоди від, наприклад, електронного виставлення рахунків на оплату товарів, робіт чи послуг;
- створення спеціалізованих внутрішніх банківських і платіжних компаній, більш широке використання XML ISO20022, SEPA-карток, мобільних платежів тощо.

Разом з тим, у Директиві № 260/2012 (стаття 1, п. 2, f) визначено, що принципи роботи з SEPA не розповсюджуються на платежі за допомогою електронних грошей, якщо тільки такі операції не призводять до кредитного переказу або прямого дебету з ідентифікованого банківського рахунку користувача (BBAN – Basic Bank Account Number або IBAN) [13, 15]. Регламентує ж обіг саме електронних грошей Директива Європейського Парламенту та Ради 2009/110/ЄС, офіційний переклад якої є також і українською мовою [2].

Варто додати, що в Україні з метою зближення національного і європейського законодавства та інтеграції банківських систем було ініційовано у науковій літературі та відповідними професійними організаціями впровадження рахунків з кодами IBAN [4, с. 43; 9]. Іншими ж дослідниками пропонується створити єдиний національний платіжний простір в Україні [10], який однак, на нашу думку, не доцільно створювати за умови прагнення нашої держави до вступу в ЄС, оскільки більш доцільним є саме імплементація європейських стандартів та правил здійснення розрахунків, зокрема, у SEPA. На сьогодні ж перехід на кодування рахунків за IBAN в Україні не здійснено, а використовується він лише при переказі коштів в іноземній валюті чи здійсненні уповноваженим банком арешту та примусового списання коштів в іноземних валютах та банківських металів з рахунків клієнта і з кореспондентських рахунків уповноваженого банку – резидента та нерезидента, відкритих в іншому уповноваженому банку-резиденті [8].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У цій роботі проведено дослідження актуальних міжнародних проектів у галузі грошового обігу, переказу коштів та платіжних систем. Проаналізовано їх суть та природу, а також визначено місце електронних грошей як наукової категорії та в розумінні міжнародного права у зазначених проектах.

Список використаних джерел

1. Биткойн : система цифровой пиринговой наличности [Електронний ресурс]. — Режим доступу : https://bitcoin.org/bitcoin_ru.pdf (дата звернення 08.10.14). — Заголовок з екрана.
2. Директива 2009/110/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо започаткування та здійснення діяльності установами-емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними, що вносить зміни до Директиви 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС, та скасовує Директиву 2000/46/ЄС [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=72391> (дата звернення 08.10.14). — Заголовок з екрана.
3. Знакомимся с платежной системой PayPal [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.vxzone.com/payment/paypal/260-paypal.html>
4. Как работает Биткойн? [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://bitcoin.org/ru/how-it-works> (дата звернення 08.10.14). — Заголовок з екрана.
5. Крамаренко, Г. На шляху до єдиного європейського платіжного простору [Текст] / Г. Крамаренко, С. Левшаков // Вісник Національного банку України. — 2010. — № 10. —

- С. 40—45.
6. Крамаренко, Г.А. Тенденции развития европейских платежных систем и платежных инструментов [Текст] / Г.Крамаренко, С.Левшаков // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. — 2011. — № 1. — С. 674—683.
 7. Мельниченко, О. Аналіз стану використання сучасних платіжних засобів у контексті виведення готівкових коштів із поза банківського обігу в Україні [Текст] / О.Мельниченко // Вісник Національного банку України. — 2013. — № 1. — С. 26—31.
 8. Про порядок виконання банками документів на переказ, примусове списання і арешт коштів в іноземних валютах та банківських металів [Текст] : офіц. текст : за станом на 08.02.2013 р. / Національний банк; Постанова, Положення, Заява [...] від 28.07.2008 № 216. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0910-08> (дата звернення 08.10.14). — Заголовок з екрана.
 9. Положення про правила формування IBAN (міжнародного банківського номера рахунку) в Україні. Проект підготовлений Асоціацією "УкрСВІФТ" [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://ukrswift.org/files/2/IBAN_563.pdf (дата звернення 08.10.14). — Заголовок з екрана.
 10. Харченко, В. Банківські платіжні картки: передумови створення Єдиного національного платіжного простору в Україні [Текст] / В.Харченко, Р. Капралов // Вісник Національного банку України. — 2009. — № 2. — С. 32—37.
 11. Apple Pay's uncertain debut in Europe [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.theguardian.com/media-network/olswang-partner-zone/2014/sep/25/apple-pay-uncertain-europe-mobile-payments> (дата звернення 08.10.14). — Заголовок з екрана.
 12. Economic analysis of SEPA. Benefits and opportunities ready to be unlocked by stakeholders [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://ec.europa.eu/internal_market/payments/docs/sepa/140116_study_en.pdf (дата звернення 08.10.14). — Заголовок з екрана.
 13. Facebook targets financial services [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ft.com/cms/s/0/0e0ef050-c16a-11e3-97b2-00144feabdc0.html#axzz3F008SfsT> (дата звернення 08.10.14). — Заголовок з екрана.
 14. ID 1110. Scope and definitions Scope of the new Regulation 260/2012. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ec.europa.eu/yqol/index.cfm?fuseaction=question.show&questionId=1110> (дата звернення 08.10.14). — Заголовок з екрана.
 15. Regulation (eu) no 260/2012 of the european parliament and of the council. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0260&from=EN> (дата звернення 08.10.14). — Заголовок з екрана.
 16. PayPal [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://en.wikipedia.org/wiki/PayPal> (дата звернення 08.10.14). — Заголовок з екрана.
 17. PayPal [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.paypal-media.com/> (дата звернення 08.10.14). — Заголовок з екрана.

В статье проведено исследование актуальных международных проектов в области денежного обращения, перевода средств и платежных систем. Проанализированы их суть и природу, а также визначено місце електронных денег как научной категории и в понимании международного права в указанных проектах.

Ключевые слова. Электронные деньги, PayPal, Bitcoin, SEPA.